ئەدۆنیس:

من لە رووی هونەرییەوە بوونەوەرێکی (گومانکارم)

و: عەبدولوتەلیب عەبدوڵڵا

ئەوە یەکەمین جار نییە کە ئەدۆنیسی شاعیر دەدوێنم بەڵام یەکەم جارە دەچمە ماڵەوەی لە گوندەکەی (قەسابین) کە 25 کم لە لازقییەوە دوورە, ئەوەی کە لە ماڵەکەی سەرنجی راکێشام زەوقی جوانکارانەو ناوماڵە عەرەبییە دیمەشقییەکەی نەبوو, بەڵکو ساکارییەکەی بوو کە رەنگدانەوەی تەواو لەرەفتاری خاوەنەکەیەوەیە, ئەوەش بۆ من وێنەیەك بوو لە دەرەوەی وێنەی ئەوەوە, واتە لەدەرەوەی ئەو وێنەیە بوو کە دەمێکە میدیاکان وەك ئەستێرەیەك دەیخەنە روو وەك ئەستێرەیەك کە چاوەڕوانی خەڵاتی نۆبلی ئەدەبی دەکات, ئەو چاوەڕوانییە ئەدۆنیسی دووچاری ناوزڕاندنو پەلاماری زۆر کردووە, هەندێك وایدەبینن کە بیرکردنەوەو خوێندنەوەی رەخنەگرانەی ئەدۆنیس بۆ کەلەپوری عەرەبی (دەمارگیرانە بووە) بەرامبەر هێزی کۆنزەڤاتیڤو جۆرێکی راستەوخۆش بووە لەپیاهەڵدانی دامەزراوە خۆرئاواییەکان کە خەڵاتیان بەدەستەوەیە, بەڵام بێگومان زۆربەی ئەوانە یەك وشەیان لە خاوەنی (مهیار الدمشقی) نەخوێندۆتەوە, یان خوێندوویانەتەوەو خۆیان بۆ جۆرێك لەتەئویلکردن ئامادەکردووە کە خاوەنەکەی بکەنە قوربانی تیۆرە پیلانئامێزەکەیان بێ ئەوەی هیچ حیسابێك بۆ ئەو بەخششان بکەن کە ئەدۆنیس پێشکەشی رۆشنبیریی عەرەبی کردووە, بۆ نموونە کتێبی (ستاتیكو دینامیك) بۆخۆی دامەزرێنەرێکە کە نزیکەی (30) ساڵ بەسەر نووسینی تێپەڕیووە کەچی تاکو ئێستا وەك سەرچاوەی بنەڕەتی خوێندنەوەی مێژووی رۆشنبیریی عەرەبی بەکار دێنن, هەر وەك شیعرەکانی کە هەمیشە لەنێوان لایەنگیرانو نکۆڵیکەران نیشانەی (جیاوازی) شیعری عەرەبی هاوچەرخ لەخۆدا هەڵگرتووە, بەڵام هەندێك پێیانوایە کە ئەو (جیاوازییە) کاریگەرییە (شۆڕشگێرییەکەی) یان کودەتائامێزەکەی دەشێ بەپەراوێز بکرێت, کە ئەسڵەن بەپەراوێز ناکرێت.

لەو کفتوگۆیەدا کە ئەدۆنیس پێیوایە بڵاوبووتەوەی لە رۆژنامەی (ئەلئەهرام) دەشێ هۆی رەشکردنەوەی مێژووی ئەو بەدحاڵی بوونە بێ کە دووچاری بووە. لەرێگەی ئەزموونی خۆیەوە وەك شاعیرو بیریار بەراشکاوی قسەی لەسەر فیکرو دوا بەرهەمەکانیو تێگەیشتنی بۆ ناسنامەی نادروستو لەدایکبوونی نوێو هەروەها رای خۆی لەبارەی ئەو پەلامارانە دەربڕی کە دووچارییان بۆتەوە.

-پێمگووت ئەوەی بەدوای هەنگاوە ئیبداعییەکانت کەوتبێ دەبینێ تۆ شەیدای شتێکی کە پێیدەڵێن (لەدایکبوونی نوێ) ئایا نهێنی ئەوە هەوڵدانە بەرەو سەرچڵی لەدایکبوونێکی دیکەت نابات؟.

٭مرۆڤ بوونەوەرێکی زیندووە, چونکە بەردەوام لەنوێبوونەوەدایە, بەو مانایەش مرۆڤ ناسنامەیەکی ئامادەو پێشترو هەتا هەتایی نییە, ناسنامەی ئامادە, ناسنامەی شتە بێ جوڵەکانە, مرۆڤ بوونەوەرێکی جوڵاوەو ناسنامەکەی لە پێشیدایەو بەردەوام دایدەهێنێ, لای من مرۆڤی راستەقینە لەجوڵەو لەدایکبوونی نوێدا دەژی, بۆیە من هەمیشە بەلای گۆڕانکاریدا دەکەومەوە هەندێجاریش کەخۆم لە نوێبوونەوەدا نابینم حەز دەکەم ئەو نوێبوونەوەیە لە دەقی داهێنەرەکانی دیکەدا ببینمەوە.

ئەوەی کە من لە ناوەوە دەینووسم لە دەرەوەشە بۆیە دەتوانم حوکمیان بەسەردا بدەم, هەستدەکەم ئەوەی کە من دەمویست بینووسم , یان ئەوەی کە حەزم دەکرد بینووسم‌و هەتا ئێستا نەمنووسیووە, هەروەها هەموو ئەوانەی کە کردوومە جۆرێك بووە لەدەست خستنە سەر شتەکان, هەستێکی قووڵم هەیە بەوەی کە من بوونەوەرێکم لە داهاتوودا دێمەوە, ئەوەی کە نووسیوویشمە دوا شت نییە هەرچەندە توانای ئەوەم هەیە کە دەست لە زۆرێك لەو شتانەی کە نووسیوومە هەڵگرم, چونکە کاتێك نووسینە کۆنەکانم لەگەڵ ئێستا بەراورد دەکەم هەستدەکەم کەم‌وکورتی تیایە, نووسینەکانم وەك ئەوەی کە دەمەوی وانییە, نە نوێنەرایەتی من دەکەن‌و نە دەمدوێنن. رەنگە دووچاری حەپەسان بیت کە پێتدەڵێم من وەك هەندی کەس داوێنگیری هەموو ئەو وشانە نیم کە نووسیوومە. من لە رووی هونەرییەوە بوونەوەرێکی (گومانکارم) هیچ کاتێك رازی نیم یەوەی کە دەیکەم, بۆیە وەك شیعر من چاوی شیعرم, دوای نزیکەی نیو سەدە لەنووسین هەندێ گەنج هەن کە تەمەنی هونەرییان خۆی لەنیوەی ئەو تەمەنە نەداوە کەچی وەك چەندایەتی بەرهەمییان زۆر لەهی من زێترە.

-ئەگەر لێت بپرسین تۆ بۆ کام قۆناغ لە قۆناغەکانی ئیبداعی خۆت زێتر لاگری دەکەیت؟.

٭من لاگری قۆناغی داهاتوو دەکەم.

-لەو شیعرانەی کە بەو دواییە بڵاوت کردوونەتەوە, هەستدەکەم لەسەرقاڵبوون بە زەمانەوە بەرەو سەرقاڵبوون بە شوێن‌و لێوردبوونەوەو کفتوگۆکردن لەگەڵ جوڵەی ناوەوەی خود هەنگاوت ناوە, چۆن ئەو گۆڕانە راڤە دەکەی‌و دەیخوێنیتەوە؟.

★لەرابردوو لەشیعرەکانمدا دەتتوانی دەستت بەر جێکەوتەی پرۆژە گەورەکانو ئایدیۆلۆژیا بکەویٚ, لەگەڵ ئەوەشدا ویستی رزگاربوونی تیا دەبینرا, هەموو ئەوانە هەژموونیان بەسەر ئەزموونو دەقەکانمدا هەبوو, بۆیە بەفیکرەی گۆڕانکاریو زەمەن کارم تیا دەکردن, ئیستاش واهەست دەکەم ئەو خولیایە کۆتایی نەهاتووە, بەڵام هەوڵدەدەم سروشتی شوێنو پەیوەندییە چەسپاوەکانی لەدووتویٚی کۆکۆدنەوەی کاتو شوێندا ببینم. ئەوەش واملێدەکات پەیوەندیم بە شوێن پارێزگاریکردنێکی دیکە زەمانی لێبکەوێتەوە.

-تۆ کە دەڵێی قۆناغی یەکەم لە شیعری من ئایدیۆلۆژیائامێز بووە تووشی سەرسامیم دەکەی چونکە تۆ لەو یەکەمانە بووی کە لەدەقدا بانگەشەی بەجێهێشتنی هەژموونی ئادیۆلۆژیات دەکرد, بەمانایەکی دیکە تۆ تەواو دژ ی بوویت, بۆیە لێت دەپرسم ئایدیۆلۆژیا چ دەگەیەنێت؟ .

★من بەدرێژایی ژیانم دژی ئەو ئایدیۆلۆژیای بوومە کە شیعری تەعلیمی موژدەبەخش دێنێتە بەرهەم, کە لەقۆناغی یەکەمی شیعریم دەدوێم مەبەستم ئەوەیە کە من لەو قۆناغە تاکێك بووم لەدووتوێی پرۆژەیەکی گشتی, شیعرم لەو قۆناغەدا بەمانا ئەفلاتوونییەکەی سیاسی نەبووە, بەڵکو بەمەبەستی بونیادنانی مرۆڤ بووە.

-هەر لەوەیادهێنانەوەی ئایدیۆلۆژیا ئایا هیچ شتێك لە فیکرەی حیزبی ناسیونالیستی سوری لەناو ئەدۆنیس ماوەتەوە کە کاتی خۆی ماوەیەکی کورت سەربەو حیزبە بووە؟ .

★کاریگەری زۆرێك لە فیکرەکانی ئەنتوان سەعادە کە تیۆریزەکەری حیزبی ناسیونالیستی سوری بوو, بۆ نموونە کۆمەڵێك فیکرەی دژ بە رەگەزپەرستی هەروەها هێنانەناوەوەی چەمکی (بەرەبابی مێژوویی) کە لەتاکە کۆمەڵگایەکدا ئاماژەی بەیەکەوەلکانی رۆشنبیرییەکان دەکرد, وێرای تێگەیشتنی بۆ (بەرەبابی ژیاری) لە کۆمەڵگای عەرەبی ئیسلامیو ئەو شوێنەی کە لەوێدا کۆتایمان پێهێناو رێگای زمانی عەرەبیمان پێدانو ئیستاش شانازییان پێوەدەکەینو بە فەزلی ئەوان بڕوامان بەعەرەببوون بەمانا رۆشنبیرییەکەی لەلا چەسپا, ئێمە بەشێکین لەو ژیارییە گشتیە کە ژیاری فیرعەونییەکانو سۆمەرییەکانو فینیقییەکان دەگرێتەوە, هەروەها هەندێ فیکرەی لەبارەی لەیەکجیاکردنەوەی ئایینو دەڵەت لاهەبوو, قایلبوو بەوەی کەئایین مەسەلەیەکی شەخسی بیٚو دەبیٚ لەو چواچێوەیەدا رێزی لێبگیریٚ, من لەو بڕوایەدامە کە زۆرێك لەو بیروڕایانە هەتا ئێستا ملکەچی بەدتەئویلی دەکرێن, لەو بڕوایەدام فیکرە قووڵەکەی ئەنتوان سەعادە دژی هەموو بنەچەو رەگەزپەرستییەك بوو کە ئێستا زیاد

لەهەموو کاتێکی رابردوو پێویستترن, بە بڕوای من هەموو شاعیرو بیریارێکی حەقیقی نە فاشییەو نە رەگەزپەرست. ئەوەی کە لە سیرەی (سەعادە) سەرنجم رادەکێشێ ئەو پەیوەندییە قووڵە بوو کە بەئەدەبو هونەرەوە هەیبوو بە پێچەوانەی هاوچەرخەکانی لە سیاسیو بیریارو ئەوانەی کە زۆر قسەیان لەسەر ئەوە دەکرد کە ئەدەب ئاوێنەی رەنگدانەوەی کۆمەڵگایەو دەبێ تەعبیری لێبکات, ئەو خوا لێیخۆش بێ دەیگوت (هونەر رۆشنابەخشە) جیاوازییەکە ئاشکرایە چونکە ئەوەی کە ئەو دەیویست گرنگی بۆ کۆمەڵگا زۆرتر بوو, هەروەها شتێکی دی کە لەو فێر بووم ئەوە بوو کە هەموو پرۆژەیەکی هونەریو فیکری بۆ خۆیان پرۆژەی کراوەن هیچ دەرفەتێك بۆ دواین فیکری داخراو نابێ هەبێ. زۆر لەو شتانە بە دارِشتنی دیکە لای من هەیەو لە لایەن خۆمەوە کارم لەسەر کردووەو تێکەڵی بەرهەمە شیعرییەکانی خۆم کردوون.

-ئایا تۆ لەو بڕوایەدای کە لەگەڵ فیکرەکان ئەنتوان سەعادەدا زۆرێك لەخراپ تێگەیشتنت بەوراسە جێهێشتبێ کە تۆو ئەوی دووچاری بەدتەئویلی کرد؟.

*هەڵبەتە من هەتا ئێستاش بەدەست بەدحاڵیبوونی مێژووییەوە دەناڵم, هەروەها واهەستدەکەم ئەو بەدحاڵیبوونە لەخۆوەو رەمەکیانە نەبووە, بەڵکو بەدنیازی لەپشتەوە بووە, هەندێجار کەسانێك وەك تاك پەلامارم بۆ دێنن کە ئەسڵەن نەیانخوێندوومەتەوە, هەندێکش لە پەلامارەکان بۆ ئیرەییو هاودژبوونو دەگەڕێتەوە هەروەها هەندێ ئیرەییان بەو نابانگو ئامادەییەی من دێ, هەندێکش لەوێوە پەلامارم دەدەن کە ئەسڵەن بڕوایان بەوە نییە تاکی عەرەبی بتوانێ بەمجۆرەی من کاریگەری هەبێو بتوانی بە شێوەیەکی سەربەخۆو عەقڵییانە لە مەجالەکەی خۆی شتگەلێك جێبەجێ بکات, پیلان هەمیشە پێیوایە ئەگەر کەسێك بتوانێ سەرکەوتنێکی جیهانی بەدەست بهێنێ یان دەبێ رژێمی عەرەبی لەپشت بێ, یان دەزگایەکی بیانی. زۆربەشیان ناتوانن ئەوە قبول بکەن کە گەنجێکی هەژاری وەك ئەدۆنیس لە لادێیەکی بچووکی دەوروبەری (لازقیەیە) کە ناوی (قەسابینە) بە بێ پشتگیری لایەنو رژێمێك بتوانێ ئەو هەموو بەخششە بەئەنجام بگەیەنێ, بەڕای من ئەوە قەیرانی متمانەی توانای تاکی عەرەبی نیشان دەدات, نووسەری عەرەبی دەق ناخوێنێتەوە پەیوەستبوونەکان دەخوێنێتەوە, گرفتەکە بۆ دەقەکانمان ناگەڕێتەوە بەڵکو بۆ ئەو عەقڵە دەگەڕێتەوە کە دەقەکان دەخوێنێتەوە. بەڕای من ئەمڕۆ گرفتی رۆشنبیریی عەرەبی گرفتی خوێندنەوەیە, نەك گرفتی نووسین بۆیە زۆر دەقی گرنگ هەن ونن.

-لەدوا بەرهەمەکانت کە بووە هۆی هەڵڵا نانەوە (ئەلکیتاب) بوو, کە موتەنەبی وەك دەنگێکی بنەڕەتیو زاڵ ئامادەیی هەیە, ئایا لەو بڕوایەدای کە ئەو کتێبە بەتەواوبوونی بەرگی سێیەمی هاتۆتە کۆتایی؟.

*وەك گوتم من دژی تەواو بوونم, بەڵام هەر دەبێ لە سنوورێکی دیاریکراو بوەستین, ئامانجیش لە (ئەلکیتاب) بەخشینی وێنەیەکی قۆناغی یەکەمی دامەزراندنە لەرۆشنبیریی عەرەبیی هەر لە کۆبوونەوەی سقیفەی دوای کۆچکردنی پێغەمبەر تا دەگاتە ساڵی 354 ك کە دەکاتە ساڵی کۆچکردنی موتەنەبی, ئەوەش بە گشتی هەوڵێکە بۆ لێوردبوونەوە لەمێژووی عەرەبیمان, رەنگە وەك کیتاب تەواوی بووبێ, بەڵام وەك پرۆژە هەتا ئێستا کراوەیە.

-بەڵام هەندێك لەرەخنەگران دەڵێن کە تۆ لەو قۆناغەدا جگە لەمێژووی خوێناوی عەرەبو موسڵمان هیچی دیکەت نەهاتۆتە بەرچاو؟!.

*ئەوان ئەو کتێبەیان نەخوێندۆتەوە من چەندانجار گوتوومە کە ئەوە بۆ خۆی رۆمانی خۆشەویستیە بۆ مێژووی عەرەبی, ئەوەی باش مێژوومان بناسێ دەزانێ من هیچ شتێکم تیا دانەهێناوە, سلبیاتەکان بۆخۆیان لەنێو سەرچاوەکاندا بوونیان هەیە, هەروەها من هەر تەنها ساتەوەختەکانی تاریکیم نەگێڕاوەتەوە, ئەلکیتاب بۆخۆی پڕە لەبریسکەی روناکی, لەسەر رەخنەگرانی ئەلکیتاب پێویستە بزانن کە مێژوومان حاڵەتێکی دەگمەن نییە, بەڵکو وەکو مێژووی هەموو نەتەوە جیا جیاکان سلبیاتو ئیجابیاتی تیایە, بەڵام ئەو نەتەوانە لە جورمی بێگاری مێژووو هێزە تاریکیەکەی دەربازییان بووە, بۆیە هیچ کەسێ لە نەوەکانیان بە تیرۆریست تاوانبار ناکرێن, بەڵام ئێمە وێنەی خۆمان لە وێنەی (تیرۆریست)دا دەبینینەوە, بەداخەوە خودی ئەو وێنەیە لەدووتوێی بونیادی رۆشنبیریی عەرەبی بوونی هەیە, تۆ کە رۆژنامە عەرەبییەکان دەخوێنیتەوە تەواوی جۆرەکانی کوشتنو راوەدوونانی مەعنەوی دەخوێنیتەوە, هەندێك وتاری بوختانپێکەری تیایە کە خوێنی لێدەتکێ.

-چۆن رووبەرووی هەوڵی (دەستکوژی مەعنەوی) ئەگەر ئەو دەستەواژەیە بشێ, بووتەوە؟

*هەر تەنها بەکارکردن, چونکە من خۆم دەناسم وەك چۆن ئەوانیدی کە هەوڵی کوشتنم دەدەن, دەناسم, هەروەها زۆربەیان لە توێی سێبەری من ژیاون. هەندێکیان پێیانوایە ئەوە جەربەزەییەو هەوڵێکە بۆ لەباوك رزگاربوون, ئەوە باشە بەڵام رزگاربوون لەمن بەزمانی کارەکانم نابێ, دەبێ رزگاربوو زمانی خۆی دابهێنێ, دووەم نابێ ئەو باوکەی خۆی بشێوێنێ, هیوادارم هەموو کەسێ بەدرێژایی مێژووو لەهەموو ئەو مەجالانەی کە کاری تیا دەکەن

بتوانن کەسێتی خۆیان دابهێنن, هیچ کاتێك وشەیەکم بۆ یەکێك بڵاو نەکردۆتەوە کە بزانم تەقلیدم دەکاتەوە چونکە من هەمیشە لەگەڵ ئازادبوونی تاکم لە باوك, هەروەها لە خودی خۆی.

تێبینی:

ئەو چاوپێکەوتنە لە لایەن (سەید مەحمود حەسەن) لە سوریا بۆ رۆژنامەی ئەلئەهرام سازکراوەو من لە ئینتەرنێتەوە وەرمگرتووەو تەنها ناونیشانەکەم گۆڕیووە2005/9/5

بڕوانە:

www. kika.com